

Instagram: stela_knjige
Facebook: stela
www.stelaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA

Dolen Perkins-Valdez

Take my hand

Copyright © Dolen Perkins-Valdez, 2022.

International Rights Management: Susanna Lea Associates dolenperkinsvaldez.com

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2024

ZA IZDAVAČA

Marko Sabovljević

UREDNIK

Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA

Lidija Cenić

DIZAJN KORICA

Siniša Subotić

SLOG I PRELOM

Studio Znak

ŠTAMPA

Alpha print, Zemun

TIRAŽ

1.000

IZDAVAČ

Publik praktikum, imprint Stela

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

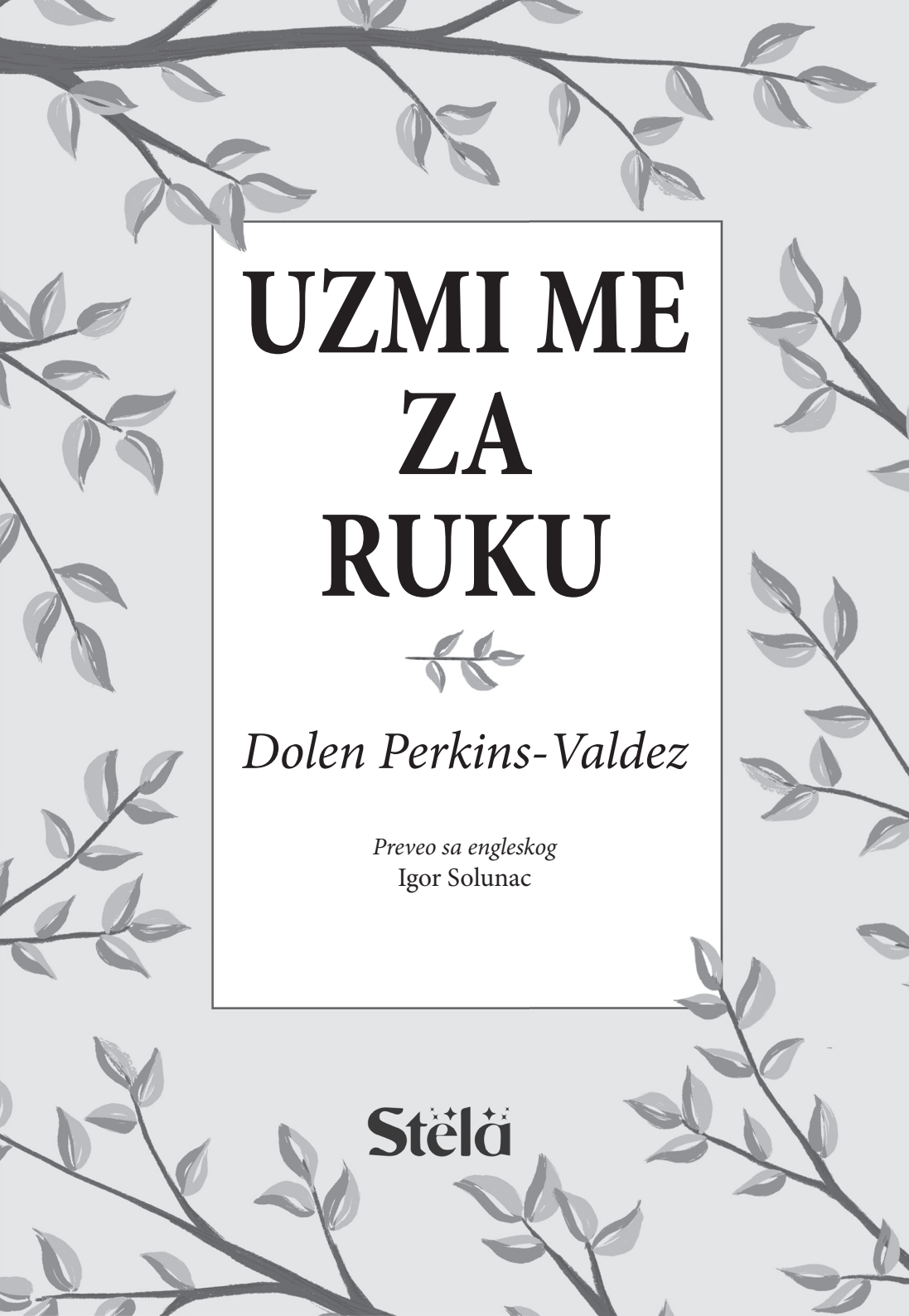
office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA

2024

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.



UZMI ME ZA RUKU



Dolen Perkins-Valdez

*Preveo sa engleskog
Igor Solunac*

Stēla

Posvećeno Eleni i Emiliji

Bene, večeras na sastanku obavezno sviraj himnu „Uzmi me za ruku, dragi Gospode”. Sviraj je baš lepo.

– Navodno poslednje reči
Martina Lutera Kinga Mlađeg, 4. aprila 1968.



PRVI DEO

1.

Memfis 2016.

Ne prođe ni godinu dana da ih se ne setim. Indije. Erike. Imena su im ušivena unutar svakog belog mantila koji sam ikad nosila. Pričam ovu priču da uživam njihova imena i u tvoju odeću. Podsetnik da se nikada ne zaborave. Medicina me je zaista naučila da prihvatim ono što se ne može promeniti. Molitva za smirenje koju je teško progutati. Ne pokušavam da promenim prošlost. Prepričavam je kako bih poslala ove duhove na počinak.

Slikaš grozničavo, kao mama. Ipak, imaš upornost kao tata. Tvoji darovi sigurno prkose pojmu genetskog bazena. Sad te posmatram otkako si se vratila kući s fakulteta, u vreme posle diplome kad mladi ili pronalaze put ili skliznu niz strminu neizvesnosti. Sediš na tremu i maziš psa, sivog mešanca pitbula koji je jednom bio osuđen na smrt jer je ugrizao čoveka za lice. U šest godina koliko ga imamo, više je plašljiv nego opasan, kao da zna da će mu jedan pogrešan pogled značiti smrt. Ono što sada znam je da takva vrsta sigurnosti, ma koliko bila strašna, jeste dar.

Pas stenje dok tražiš pravo mesto da ga počeseš. Volela bih da mene neko tako češka. Osećam takav umor u kostima. Ove godine ću napuniti šezdeset sedam, ali vreme je. Spremna sam da radim u bašti, osećam vlažnu zemlju između prstiju, sedim ispunjena sećanjima poput jedne od onih dugorepih svraka čija krila ne lepršaju kao nekad. Ovih dana se probudim i poželim da se okrenem i zaspim na još sat vremena. Da, vreme je.

Pre dve nedelje čula sam vest da je Indija vrlo bolesna. Nisam sigurna šta je muči, ali shvatam to kao znak kako je vreme da krenem na jug. Znam kako to izgleda. Ne, ne idem da je spasem. Ne, ne gajim neku čudnu obmanu da će biti prva i poslednja pacijentkinja mog životnog poziva. Molila sam se za to. Molim te, Gospode, ot-krij mi moje srce.

Dozivam ti ime, a ti me posmatraš kroz prozor u kuhinji. Navikla si na moje prisustvo iako sam ti sve manje i manje potrebna, i tugujem zbog tog gubitka. Uskoro ćemo ostati samo ja i pas, stara dama koja mrmlja na onaj rastrojeni, pomalo ludi način na koji vlasnici razgovaraju sa svojim ljubimcima kad niko drugi nije prisutan.

Ali pre nego što obe zakoračimo u sledeće poglavlje, moramo da porazgovaramo. Ti i ja smo oduvek bile iskrene jedna sa drugom. Čim si bila dovoljno stara da se zapitaš, ispričala sam ti sve što znam o tvojim biološkim roditeljima. Pričala sam ti kako si došla u moj život, o daru naše porodice.

Pripovedala sam ti o roditeljima, ali ništa ti nisam otkrila o tvojoj lozi. Kako si došla na svet. Kako potičeš iz dugačkog niza istorije koja se odupire biologiji. Ono što pokušavam da kažem je da je tvoja pripovest povezana s tim sestrama. Složena je priča o tome kako sam te prihvatila, o odluci da se ne udam niti rađam decu. Pokušala sam da te ne opterećujem, ali počinjem da verujem kako ti moje neotkrivanje celokupne istine i to što hodaš ovom zemljom bez pravog shvatanja ove istorije zapravo šteti.

Zavučem ruku u džep haljine i izvučem papir. Ne otvaram ga, ali znam šta na njemu piše jer sam upamtila adresu, unela uputstva u telefon i znam kojim ću putem ići. Auto je pun goriva, a grickalice su u rancu. Poslednji komadi moje pažljivo spakovane garderobe su u koferu iza vrata. Jedino što nisam uradila je da ti kažem kuda idem i zašto. Znaš nešto malo o sestrama, o slučaju koji je privukao pažnju čitave zemlje, ali ne znaš celu priču. I vreme je da ti je ispričam.

„En?” Još jednom ti dozivam ime. Ovog puta ti mahnem da uđeš unutra.

2.

Montgomeri 1973.

Bilo nas je osam. Kad se setim vremena koje sam provela na klinici, ne mogu da se ne spotaknem o taj broj. Šta je moglo da bude. Šta je moglo da prođe. Niko od nas nikad neće znati. Pretpostavljam da ću i dalje postavljati isto pitanje kad budem stajala iznad sopstvenog groba. Ali u ono vreme jedino smo znale da imamo posao koji treba obaviti. Olakšati teret siromaštva. Stati mu na kraj obema nogama. Potisnuti bol pre nego što prasne. Ono što nismo znale je da će na igralištu ostati koža nakon što sve bude gotovo.

U martu 1973, devet meseci nakon što sam diplomirala, dobila sam prvi posao u Klinici za planiranje porodice *Montgomeri*. Na dan kad sam počela, još dve novozaposlene medicinske sestre Val i Alisija krenule su sa mnom, nas tri kao vojnici što se javljaju na dužnost. Kosa ispravljena. Uniforme uštirkane. Cipele uglačane. Kapice pravilno postavljene. Dete moje, ništa nam se nije moglo prigovoriti.

Naša nadređena bila je visoka žena po imenu Linda Siger. Kunem ti se da je imala tri oka. Ništa joj nije promicalo. Bez obzira na okamenjeni izraz lica, deo mene joj se divio. Na kraju krajeva, bila je belkinja koja je radila u klinici za siromašne crnkinje. Pokušavala je da učini ono što je ispravno, a takav posao zahteva određeni stepen posvećenosti.

„Čestitam. Sad ste i zvanično zaposlene u Klinici za planiranje porodice u Montgomeriju.”

I time je obuka završena. Posle nedelju dana. Pedeset strana priručnika, od kojeg se polovina odnosila na čišćenje soba i toaleta i

kako uredno održavati prostor za opremu. Provele smo tri dana samo razmatrajući taj deo. Dugo smo se pitale da li su nas zaposlili kao spremačice ili medicinske sestre. Četvrtog dana konačno smo prešle na vođenje kartona pacijenata i protokol. Kad su iskusnije medicinske sestre primetile naše obešene noseve u prostoriji za odmor, obećale su da će nam pomoći prvih nekoliko nedelja. Bile smo zajedno u tome.

Dok smo se razilazile, gospođa Siger je uperila prst u mene. „Sivil.”

„Da, gospođa Siger?”

Pokazala je moje nokte i namrštila se, a zatim se povukla u kancelariju. Podigla sam ruku. Zaista je trebalo da ih skratim. Sakrila sam šake u džepove.

Nas tri novozaposlene tiskale smo se u prostoriji za odmor i sklanjale tašne s police. Jedna od medicinskih sestara blago me je munula laktom. Ranije te nedelje predstavila mi se kao Ališa Dauns. Bila je otprilike mojih godina, rođena i odrasla u gradiću blizu Hantsvila. Poznavala sam devojke poput nje u Taskigiju, seljančice okruglog lica čija je razrogačena nevinost bila sušta suprotnost mom ugladenom gradskom ponašanju.

„Mislim da nije prava”, rekla je.

„Šta to?”

Pokazala je ka temenu. „Ona riđa kaciga koju naziva frizurom. Nije se pomerila ni centimetar već pet dana.”

„Izgleda kao svemirski brod”, šapnula sam. Ališa je rukom prekrila usta i u tom času sam nešto shvatila. Čitave nedelje se pretvarala pred gospodom Siger. Ališa je možda bila iz unutrašnjosti, ali nije se nimalo bojala.

„Kladim se da bih, ako bih je bocnula, dobila po prstima”, rekla je.

Druga medicinska sestra nas je pogledala i ja sam promenila izraz lica. Val Brinson je bila starija od mene i Ališe barem deset godina.

„Ti si luda, Ališa Dauns”, rekla sam joj dok smo izlazile napolje. „Mogla je da te čuje.”

„Jesi li već pogledala dosije?”

Izvadila sam žutu kovertu iz torbe. Dodelili su mi slučaj van klinike: dve devojčice. Ništa u njemu mi nije privuklo pažnju osim što

sam se pitala šta će jedanaestogodišnjakinjama kontracepcija. Prema dosijeju, sestra i ona su primile prvu injekciju tri meseca ranije i trebalo je da dobiju drugu.

„Imaš nekog zanimljivog?“, upitala je.

Htela sam da joj kažem kako je to glupo pitanje. Ovo nije potraga za nadarenima. Ališa se obučila za medicinsku sestru u bolnici „Dobri Samarićanin“ u Selmi. Bila je lepa na jednostavan način, a na licu joj je uvek titrao osmeh.

U jednom trenutku, gospođa Siger je pitala: ‘Šta vam je tako smešno, gospođice Dauns?’ i Ališa je odgovorila: ‘Ništa, gospođo, samo mi je došlo da kinem’. Zatim joj je lice postalo dosadno i prazno. Gospođa Siger ju je nekoliko trenutaka odmeravala pre nego što je nastavila sa uputstvima o pravilnom čišćenju toaleta u medicinskom objektu.

„Ne baš.“ Nisam znala koliko smem da otkrijem o slučajevima. Gospođa Siger nije mnogo govorila o privatnosti. „Dve školske devojčice koje primaju kontraceptivne injekcije.“

„E pa ja imam ženu sa šestoro dece.“

„Šestoro?“

„Dobro si čula.“

„Onda bolje da požuriš, pre nego što ih bude sedmoro.“

„U pravu si. Vidimo se.“ Ališa mi je mahnula i ja sam joj uzvratila.

Biću iskrena i priznaću kako umem da budem gorda. Neću lagati. Tata me je odgajao sa određenom vrstom ponosa. Živeli smo na Sentenijal hilu, nedaleko od glavnog auto-puta u Alabami, i čitavog života sam bila okružena obrazovanim ljudima. Naša nadmenost bila je štit protiv prezira koji nije mogao ni da zamisli crnačku pamet. Za vreme večere razgovarali smo o Fanonu i Boldvinu, raspravljali o Dubojsu i Vašingtonu, sa divljenjem govorili o Anđeli Dejavis. Kad bi neko crn poput Semija Dejvisa Mlađeg dospeo na televiziju, to bi bio povod za porodično okupljanje.

Međutim, već prvog dana kad sam upoznala Ališu, zanemarila je moju nadmenost i otvorila se prema meni. Dok sam je posmatrala kako odlazi, znala sam da ćemo brzo postati prijateljice.

Parkirala sam auto dva ćoška niže, u Ulici Holcomb, da ga sakrijem. Kad sam diplomirala, tata mi je poklonio novi *dodž kolt* i pomalo sam se stidela da ga iko s klinike vidi. Većina medicinskih sestara na posao je dolazila autobusom. Gospođa Siger mi je dodelila dve sestre koje su živele daleko jer je znala da imam pouzdani prevoz.

„Sivil?”

O bože, šta li sad hoće? Okrenula sam se ka njoj.

„Mogu li da razgovaram s vama?”

„Da, gospođo.”

Vratila se u zgradu i pustila da se vrata zalupe za njom. Zapahnuo me je topli vazduh. Mogla sam se zakleti da ta žena bljuje vatru kad govori. Bilo je strašnih profesora na Taskigiju, tako da ona nije bila prva aždaja koju sam upoznala. Profesor Bojd nam je pripretilo da će nam, ako zakasnimo i dva minuta, sniziti ocenu. Profesor Makini je podelio razred između žena i muškaraca i čik nek nam padne na pamet da pogledamo na drugu stranu. Takvu vrstu zlobe sam mogla da podnesem. Ono što me je mučilo kod gospođe Siger bilo je što sam uvek imala osećaj kako mogu da pogrešim, a da toga nisam ni svesna.

Prijavnica u zgradi je bila prazna. Popravila sam kapu i poravnala prednji deo uniforme pre nego što sam joj pokucala na vrata. Ne samo da se potrudila da se vrati u kancelariju već je i zatvorila vrata za sobom.

„Uđite”, doviknula je.

Klinika je svojevremeno bila kuća s tri spavaće sobe. Najmanju je pretvorila u kancelariju. Druge dve služile su kao ambulante. Stari kuhinjski prostor sada je bio prostorija za odmor osoblja, a dnevna soba i trpezarija služile su kao prijavnica i čekaonica. Sa zadnje strane zgrade čula se huka novoizgrađenog auto-puta.

Polica s knjigama stajala je s jedne strane, a sa druge su se nalazile ladice gospođe Siger. Na zidu iza njenog stola visilo je desetak nagrada iz zajednice. Nagrada *Drugi*, koju joj je dodelila Vojska Spasa, potvrda o doživotnom članstvu lige juniora. Površine su bile besprekorno čiste. Na vrhu stola stajala je čaša sa olovkama, čiji su zašiljeni vrhovi štrčali naviše. U rukama je držala fasciklu.

„Sedite.”

„Da, gospođo Siger.” Smestila sam se. Prozor je bio otvoren, a vrabac neprestano cvrkutao.

„Koliko sam shvatila, otac vam je lekar u gradu.”

Tada sam shvatila da drži moj dosije o zaposlenju. Umesto odgovora sam se zakašljala.

„Jeste li bolesni?”

„Ne, gospođo.”

„U našem poslu moramo očuvati sopstveno zdravlje kako bismo mogli da pomognemo drugima. Morate se odmarati i pravilno hraniti u svako doba.”

„Da, gospođo.”

„Vrlo dobro. Dakle, otac vam je lekar.” To je rekla kao činjenicu.

Znala sam šta će istaći. Isto o čemu su profesori na Taskigiju pridikovali kad su saznali da su mi otac i deda lekari. *Vaše ocene su zadržavajuće. Naravno, kao žena, imate štošta što morate uzeti u obzir. Na primer, započinjanje porodice. Mudro ste odabrali zanimanje medicinske sestre, gospođo Taunsend.* Nikad nisam znala šta da kažem kad bi tako započeli. Početak pohvale uvek bi završio kao uvreda. Obično bih promumlala nešto nerazgovetno i pitala se jesam li preosetljiva.

„Da, gospođo.”

„Savezna vlada nas je ovlastila da obavljamo svoje dužnosti. Moramo vrlo ozbiljno da shvatimo naš zadatak. Točkovi ne mogu da delaju bez svojih krakova. Mi smo ti krakovi.”

Ališa je bila u pravu. Kosa te žene se nije ni mrdnula.

„Razlog što vam ovo govorim, Sivil, je što ste pametna devojka. Zbog toga sam vas i zaposlila. Imam visoka očekivanja jer smatram da ćete jednog dana postati odlična medicinska sestra. Ne želim da vam svašta pada na pamet.”

Upravo me je pohvalila, ali nešto mi je zazvučalo čudno. „Na šta mislite, gospođo?”

Na trenutak se namrštila i zabrinula sam se da sam možda zvučala drsko. „O tome gde vam je mesto. Morate da radite zajedno sa drugim sestrama. Naš zadatak je da pomognemo siromašnim ljudima koji ne mogu da pomognu sami sebi.”

„Da, gospođo.” Sedela sam ćutke, razmatrajući njene reči. Tata se pobrinuo da steknem ne samo ono obrazovanje koje se uči iz knjiga već i iz, kako je jednom prilikom to opisao, načina ponašanja koje upravlja našim životima u Alabami. Znati kad da zatvoriš usta. Birati bitke. Pustiti ih da misle šta god žele jer im nećeš promeniti mišljenje o određenim pitanjima. Bila je to teška pouka, ali dobro sam je usvojila kako bih stekla ono što mi je bilo važno u životu. Na primer, ovaj posao. *Žena pokušava da ti udeli pohvalu, Sivil. Pokaži joj da umeš dostojanstveno da je prihvatiš.*

„Da, gospođo. Neću vas razočarati, gospođo Siger.”

Klimnula je glavom. „I Sivil? Ne zaboravi da skратиш te nokte.”

„Da, gospođo.”

U svet zdravstva pozvana sam još u srednjoj školi. Iako je tata želeo da idem na medicinski fakultet, oduvek sam znala da medicinske sestre zauzimaju važno mesto kad je reč o pacijentima. U medicini postoji lestvica, a medicinske sestre su bile bliže tlu. Želela sam da pomognem unapređenju položaja naše rase, a posao u klinici bio bi savršena odskočna daska za to. Gospođa Siger je mogla da uradi nešto drugo, ali izabrala je da pomogne mladim crnkinjama. Njeno odobrenje mi je nešto značilo. Naš rad će dati važan doprinos.

Tako sam razmišljala. Postoje različite vrste verske službe. Sveštenici koji služe zajednici. Oni koji se staraju o muzici. Obavljati službu znači biti koristan drugima. Ovaj posao je bio služenje mladim crnkinjama.

Vetar mi je vukao bolničarsku kapu. Hodala sam brzo i čim sam ušla u auto, otkačila sam kapu i skinula je. Moram vam reći, tih ranih dana bila sam prilično sigurna da ću raditi u toj klinici dokle god me budu hteli. Imala sam novu prijateljicu. Novi posao. Diplomu s Taskigija. Bila sam sasvim spremna.

Čim sam stigla kući, pitala sam mamu da li bismo mogle da menjamo automobile. Nisam želela da privlačim više pažnje na sebe nego što već jesam, a njen *pinto* je bio mnogo stariji od mog *kolta*. Odlučila sam da ne razočaram gospođu Siger. Ta aždaja će mi jesti bombone iz ruke kad sve završim.